

СУТНІСТЬ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ ТА ВИМОГИ ДО ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЇ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

***Анотація.** У статті розглянуто сутність організації контролю і внутрішньогосподарського контролю та згруповано організаційні вимоги щодо проведення внутрішньогосподарського контролю на сільськогосподарському підприємстві.*

***Аннотация.** В статье рассмотрена сущность организации контроля и внутривозвещественного контроля и сгруппированы организационные требования к проведению внутривозвещественного контроля на сельскохозяйственном предприятии.*

***Annotation.** The article deals with the essence of control and internal control and grouped organizational requirements of internal control at the agricultural enterprise.*

***Ключові слова:** контроль, організація, вимоги організації, внутрішньогосподарський контроль, сільськогосподарські підприємства.*

***Ключевые слова:** контроль, организация, требования организации, внутривозвещественный контроль, сельскохозяйственные предприятия.*

***Key words:** control, organization, organization requirements, internal control, agricultural enterprises.*

Вступ. Сільське господарство є основною галуззю економіки України, що забезпечує продовольчу безпеку держави. Однак на шляху інтеграції України до європейської спільноти сільськогосподарським підприємствам необхідно виробляти конкурентоспроможну, високоякісну продукцію для ринків збуту.

За умов конкурентної боротьби в умовах ринкового середовища існує потреба оперативного інформаційного забезпечення управлінського персоналу достовірною інформацією з метою оперативного прийняття певних рішень. Однак недостатній рівень володіння інформаційними системами та неспроможність адаптації до ринкових умов створює певні складності у досягненні високих фінансових результатів діяльності підприємств аграрного сектору.

Постановка проблеми. Зауважимо, що на сьогодні внутрішньогосподарський контроль не відповідає

інформаційним потребам управління та не забезпечує адекватних прямих і зворотних зв'язків у системі управління. На даному етапі внутрішньогосподарський контроль в сільськогосподарських підприємствах вимагає серйозної модернізації та вдосконалення, які розпочати необхідно з організаційних заходів.

Організація внутрішньогосподарського контролю на сільськогосподарських підприємствах являє собою складний та багатоступеневий процес, який вимагає детального вивчення теоретичних основ щодо сутності та ролі організації в системі управління та з'ясування впливу специфічних особливостей сільськогосподарської галузі на формування основних організаційних засад внутрішньогосподарського контролю.

Аналіз останніх публікацій щодо її розв'язання.

Питаннями організації внутрішньогосподарського контролю займаються такі вітчизняні вчені, як Багрій К.Л., Виговська Н.Г., Калюга Є.В., Михалевч С.Г., Пантелеєв В.П., Рибалко Л.В., Сагайдак Р.А. та іноземні вчені, як Галлямова Т.Р., Григорьева Н.Е., Зеленова Г.Я., Елисеєва О.В., Концевая С.Р., Овсийчук В.Я., Пожидаєва Т.А., Силина Т.А., Хоружий В.И. та інші. Не зменшуючи вагомості їхніх досліджень варто відмітити, що не було спроби поєднання методики зарубіжних країн з вітчизняною організацією внутрішньогосподарського контролю для потреб сільськогосподарських підприємств.

Результати дослідження. Ефективно організована система внутрішньогосподарського контролю надає інформацію керівництву підприємства про його фінансово-господарську діяльність, сприяє створенню високоефективної системи бухгалтерського обліку, стримує виникнення порушень та підтверджує достовірність звітів внутрішньогосподарських підрозділів [13]. Прийняття управлінських рішень керівниками підприємств повинно базуватись на достовірній, своєчасній та повній інформації. Це досягається шляхом побудови адекватної системи внутрішньогосподарського контролю та впровадження гнучкої моделі управлінського обліку [6, с. 287].

За висловами вчених «практика контрольної роботи стоїть на порозі організаційних перетворень. Їй необхідно вибрати маловідомі раніше шляхи. І без теоретичного обґрунтування вибору цього шляху не обійтись» [11, с. 8].

Поняття «організація» в теорії управління має досить точне визначення: це постійне повсякденне і ефективне ведення виробництва, створення найбільш сприятливих умов для плідної роботи всіх учасників продуктивних і управлінських процесів. В цьому розумінні організація, її методи виступають в якості діючого інструменту втілення в життя намічених планів і рішень [1, с. 318-319].

Відповідно до висловлювань Соловйова Г. поняття «організація» визначається по різному: як процес, як стан і

як вид системи. Функціональним призначенням організації як процесу є створення нових або вдосконалення створених раніше і функціонуючих систем будь-якого типу. Тому організувати - означає створювати систему з нуля або поліпшувати її стан в процесі функціонування відповідно з внутрішніми і зовнішніми умовами функціонування, що змінюються [11].

У нашому науковому дослідженні зроблено спробу на основі узагальнення різних поглядів щодо організації контролю виробити власне бачення цієї проблеми й надати свої пропозиції щодо її вирішення. Найбільш повно розкривають питання організації контролюючого процесу наступні вітчизняні вчені, як: Ф.Ф. Бутинець, В.О. Бурцев, Е.А. Вознесенський, Е.А. Кочерін, А.М. Кузьмінський, В.В. Сопко, В.П. Завгородній, Л.В. Нападовська, В.П. Суйц, М.Я Штейман та інші.

Варто звернути увагу, що в 1949 році АІСРА (American Institute of Certified Public Accountants) випустив спеціальну доповідь де зазначив розширене визначення внутрішнього контролю, в якому зазначалось: «...контроль організовує та координує методи і заходи, які приймаються на підприємстві для захисту активів, перевірки точності та надійності даних бухгалтерського обліку, сприяє ефективній роботі, а також заохочує дотримання приписаної політики управління»[14].

Можна відстежити різні визначення «організації контролю та внутрішньогосподарського контролю», що знаходять свої відображення не тільки в науковій літературі, але й у міжнародних нормативних актах (таблиця 1).

Таблиця 1

Трактування понять «організація контролю та внутрішньогосподарського контролю» різними авторами

Автор, джерело	Визначення
1	2
Ленін В.І. [3, с. 127]	«...організація контролю включає наступні елементи: 1. розробку заходів по виконанню прийнятого рішення; 2. вибір основних шляхів його реалізації; 3. чіткий порядок постановки прийнятого на контроль рішення; 4. визначення характеру і строків періодичної перевірки; 5. залучення до контролю широкого активу громадськості; 6. підведення підсумків реалізації постанови і інформування про це; 7. аналіз підсумків проведення контролю і висновки по них»
Фахтундинов Р.А. [12, с. 15]	«...для системи контролю організація в статистиці слід розглядати більш

	широко, не тільки з точки зору "приведення в порядок стану в цілому", але і з точки зору змісту субстанції та її якості. Важливим є не тільки наявність компонентів структури як таких, але і їх зміст»
Лімска декларація керівних принципів контролю [5]	«...організація контролю є невід'ємною складовою управління громадськими фінансовими ресурсами, яка забезпечує відповідальний та підзвітний характер цього управління»
Івахненко С.В. [2]	«...організації можуть оцінити й визначити шляхи вдосконалення систем контролю. COSO визначає внутрішній контроль як процес, здійснюваний радою директорів компанії, менеджментом, іншим персоналом, для забезпечення розумної гарантії досягнення таких цілей: ефективність та економічна доцільність операцій; надійність фінансового звітування; узгодженість із відповідними законами та нормативами»
Пантелеєв В.П. [8, с. 231];	«...під організацією внутрішньогосподарського контролю розуміють стійку, впорядковану сукупність підрозділів з контролю (осіб, які виконують контроль), з їх ієрархічними взаємозв'язками, що відображають підпорядкованість як по вертикалі, так і по горизонталі управління»
Сморжанюк Т.П. [10, с. 36]	«...організація внутрішньогосподарського контролю – це впорядкування взаємозв'язків системи контролю та процесу виробництва, в рамках якого здійснюються конкретні заходи»
Литвин Ю.Я. [4, с. 122]	«...організація внутрішньогосподарського контролю в сільськогосподарських підприємствах спрямована на досягнення максимальної економічної ефективності виробництва при мінімальних затратах праці і коштів, спираючись на матеріальну зацікавленість працівників у результатах своєї праці»

Вивчивши та проаналізувавши вітчизняну та зарубіжну економічну літературу з питань організації контролю та внутрішньогосподарського контролю, ми

дійшли висновку, що організація внутрішньогосподарського контролю на сільськогосподарських підприємствах складається з групи заходів, від яких залежить специфіка роботи внутрішньогосподарського контролю, оскільки сільськогосподарські підприємства різняться між собою за формами власності на землю, засобами виробництва, змістом діяльності, структурою і розміром посівних площ, структурою сільськогосподарської продукції, використанням техніки та технології, системи управління та чисельністю працюючих [9]. Тому нами було згруповано організаційні вимоги, які необхідно враховувати при організації та проведенні внутрішньогосподарського контролю на сільськогосподарських підприємствах, зокрема:

- ❖ організаційна структура контрольної діяльності повинна відповідати структурі (ієрархії) управління підприємства. Контроль, як частина процесу управління діє на всіх рівнях управління і тому кожному рівню управлінню повинен відповідати свій рівень контролю;

- ❖ максимальне врахування теоретичних, практичних основ та нормативно-правових документів;

- ❖ вивчення галузевої специфіки підприємства: особливості технології виробництва окремих видів продукції рослинництва, тваринництва, допоміжних та обслуговуючих виробництв; технологічних процесів; структури виробництва та його управління;

- ❖ уміння оцінювати та відображати в обліку факти господарського життя, процес формування витрат на виробництві, реалізація продукції, робіт і послуг, отримання фінансових результатів та продаж;

- ❖ керівники відповідних підрозділів, які здійснюють контроль не мають права бути пов'язані єдиними матеріальними інтересами з підконтрольними підрозділами, задля забезпечення принциповості та об'єктивності;

- ❖ при здійсненні процесу планування, реалізації планів та в інших видах діяльності; має бути присутній самоконтроль;

- ❖ контрольна оцінка «слабких» та «сильних» місць на підприємстві;

- ❖ розробка раціональної моделі внутрішньогосподарського контролю з врахуванням «слабких» та «сильних» місць на підприємстві;

- ❖ усунення невідповідностей під час використання моделі внутрішньогосподарського контролю та перевірка і оцінка дієвості запропонованої моделі;

- ❖ забезпечення зворотнього зв'язку, який сприятиме наявності прямого зв'язку між управлінськими рішеннями та досягненнями бажаних економічних результатів

- ❖ застосування адекватних мір дисциплінарної та матеріальної відповідальності до персоналу, який будь-

якими своїми діями призвів до негативних результатів для організації (з'ясовано причини та масштаби наслідків).

Отже, як **висновок**, варто зазначити, що необхідність здійснення організації внутрішньогосподарського контролю обумовлено адекватним та повним визначенням методів, прийомів і процедур, які використовуються суб'єктами внутрішнього контролю для своєчасного виявлення недоліків у процесі здійснення господарської діяльності, усунення причин і наслідків їх виникнення, а також попередження їх у майбутньому. Саме комплекс таких заходів у сучасних умовах є необхідним для забезпечення ефективного господарювання [7, с. 125] та приймання правильних управлінських рішень при внутрішньогосподарському контролі на сільськогосподарському підприємстві.

Список використаних джерел

1. Выговская Н.Г. Организационное обеспечение внутрихозяйственного контроля / Н.Г. Выговская // Развитие бухгалтерского учета и контроля в контексте европейской интеграции: Монография. – Житомир-Краматорск: ЧП «Рута», 2005. – С.318-338.
2. Івахненко С.В. Нормативне забезпечення автоматизації корпоративного фінансового контролю: світовий досвід / С.В. Івахненко // Фінанси України. – 2008. - №10. – С.95-104.
3. Ленин В.И. Полное собр. Соч., т.44
4. Литвин Ю.Я. Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу в сільському господарстві: Навч. Посібник. – К.: Вища шк., 1993. – 301с.
5. Лімська декларація керівних принципів контролю / Рахункова палата України [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/140217>
6. Марчук У.О. Про взаємовідносини внутрішнього та внутрішньогосподарського контролю / У.О. Марчук // Актуальні проблеми розвитку економіки в умовах глобалізації / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Тернопіль – Чортків, 26-27 квітня 2012 р. – Чортків. – С.287-289.
7. Мушинський В.В. Організаційні засади внутрішньогосподарського контролю операцій із забезпечення виконання зобов'язань підприємства / В.В. Мушинський // Вісник ЖДТУ. – 2012. - №1 (59), С. 125 – 130.
8. Пантелеев В.П. Внутрішньогосподарський контроль: методологія та організація: [моногр.] / Пантелеев В.П.; Державна академія статистики, обліку та аудиту. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2008. – 491 с.
9. Садовська І.Б. Особливості організації обліково-аналітичної системи антикризового управління діяльності сільськогосподарських підприємств / І.Б.

Садовська, В.А. Нехай // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2009. -№ 39. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vcndtu/2009_39/40.htm

10. Смержанюк Т.П. Внутрішній контроль в процесі управління виробництвом: Навчальний посібник / Т.П. Смержанюк, Т.В. Шрам, В.Є. Труш / За ред.. В.Є. Труша – К, 2009. – 284 с.
11. Соловьев Г.А. Экономический контроль: теоретический аспект. // Бухгалтерский учет. – 1990. - №5. – С.8-11.
12. Фатхутдинов Р.А. Организация производства: Учебник. – М.: ИНФРА – М, 2000. – 672 с.
13. Хоружий, В.И. Внутрихозяйственный контроль на предприятиях садоводства [Текст] : автореферат диссертации на соискание ученой степени канд.экон.наук:08.00.12 / В. И. Хоружий. - М., 2000. – 24с.
14. Manuel A. Tiggos. Why Management Fraud is Unstoppable / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nysscpa.org/cpajournal/2002/1202/features/fl23402.htm>